

Course: Islamic Finance

Lecture 9: Transformation of Conventional Banks into Islamic Banks

Lecturer: Shaamirova Surayyo

Transformatsiyaning ta'rifi

Transformatsiya so'zi ma'nosiga ko'ra bir foydalanish, funksiya yoki maqsaddan boshqasiga o'zgarishni anglatadi

Bankchilik kontekstida transformatsiya – bu an'anaviy bankni uning operatsiyalari va moliyaviy munosabatlarida Shari'at qoidalari va tamoyillariga rioya qiladigan, shu bilan birga islom bankchiligi xizmatlarining maqsadlari va funksiyalarini o'z ichiga olgan islom bankiga aylantirish uchun zarur bo'lgan protseduralar, mexanizmlar va choralar majmuasidir (AAOIFI SS 2015)

Transformatsiya = An'anaviy bank boshqaruvi, ichki siyosat, ichki nazorat, mahsulotlar va xizmatlarni shariatga muvofiq bank tizimiga aylantirish bo'yicha tartibga soluvchi va texnik protseduralar va jarayonlar (ISRA RP 114/2020)

Toifalari va uning yondashuvlari

**Transformatsiya
ga yondashuvlar**

- ✓ An'anaviy bankdan Darchasiz to'liq konversiya
- ✓ Shariatga muvofiq darchadan to'liq konversiyaga o'tish va o'tkazish
- ✓ Bosqichma-bosqich fazali konversiya (i.e. mahsulotma-mahsulot)

Uzoq muddatli o'tish
(bosqichma-bosqich)

To'liq
transformatsiya

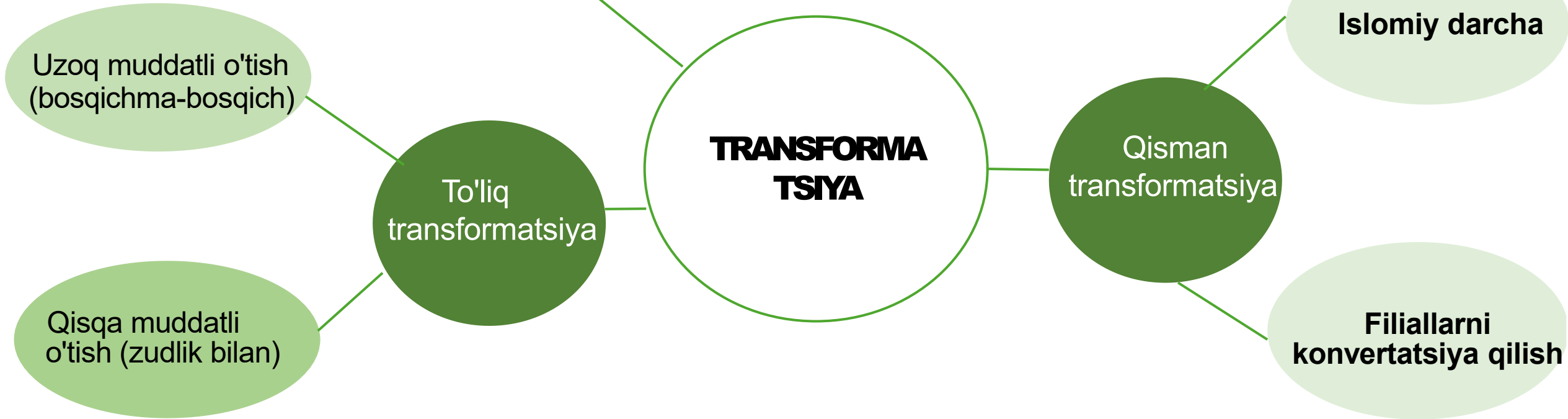
Qisqa muddatli
o'tish (zudlik bilan)

**TRANSFORMA
TSIYA**

Qisman
transformatsiya

Islomiy darcha

Filiallarni
konvertatsiya qilish

Transformatsiya jarayonidagi asosiy tartibga solish talablari

Transformatsiyada asosiy tartibga soluvchi talablar

Regulyativ muvofiqlik: mahalliy qoidalarga rioya qilish (regulyativ xavfni aniqlash)

Shari'atga muvofiqlik: Shari'at tamoyillari va qoidalariga rioya qilish (Transformatsiya jarayonida Shari'at boshqaruvini joriy etish)

Xavfni boshqarish: Transformatsiyaga bog'liq xavflarni aniqlash va kamaytirish; masalan, huquqiy, shariat, moliyaviy, operatsion va obro'ga oid xavflar

Manfaatdor tomonlar: mijozlar, investorlar va regulyator bilan to'g'ri muloqot – ishonchni mustahkamlash – Shari'atga muvofiqlik va axloqiy amaliyotlarga sodiqlikni namoyish etish

Transformatsiya boshqaruvi bo'yicha ko'rsatmalar

- Ba'zi tartibga soluvchi organlar transformatsiyani boshqarish bo'yicha o'z yo'riqnomalariga ega (masalan, Pokiston, Indoneziya, Kuvayt va boshqalar), ular odatda quyidagilarni o'z ichiga oladi:

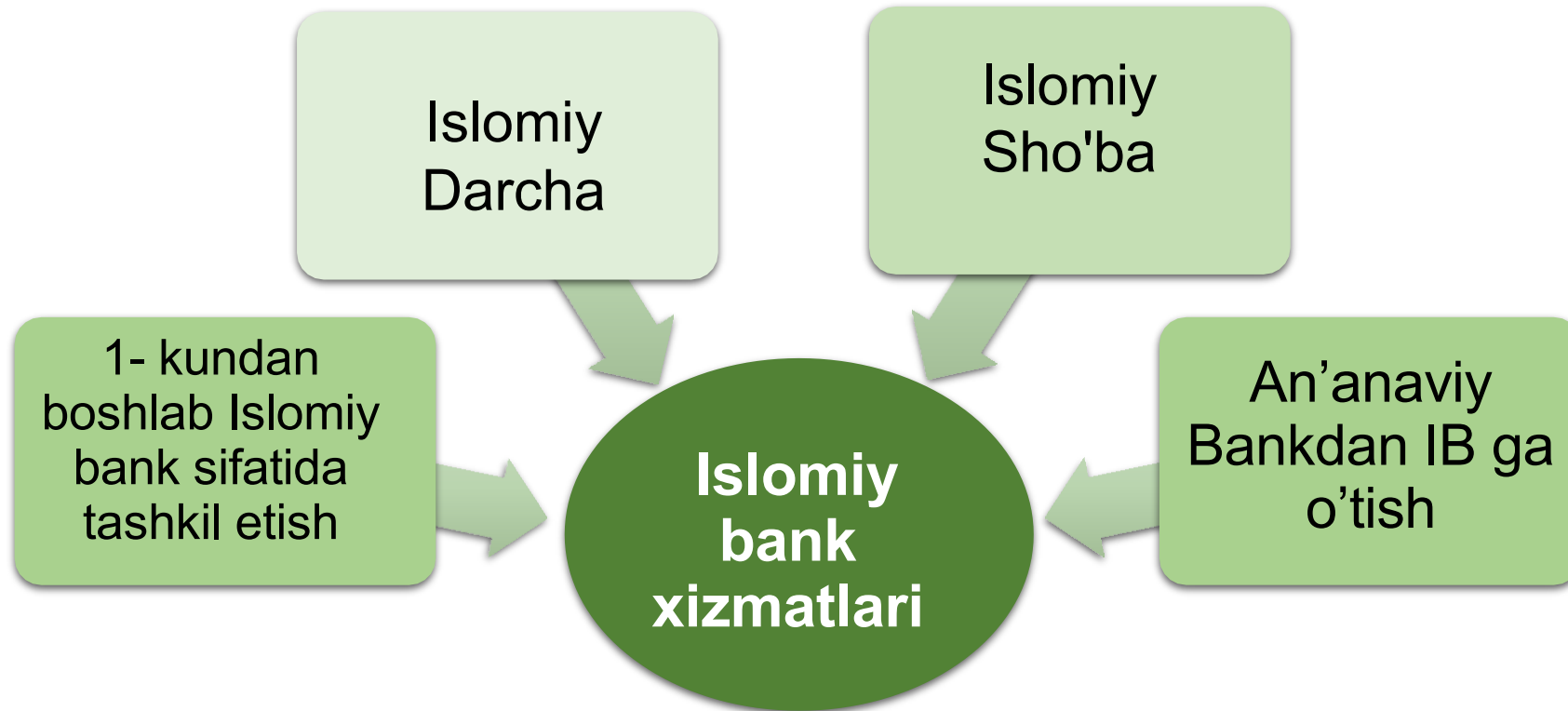
- **Eligibility Criteria/Moslik mezonlari:** Banklar transformatsiyadan oldin ma'lum moliyaviy va operatsion ko'rsatkichlarga javob berishi kerak
- **Approval Process/ Tasdiqlash jarayoni:** Prinsipial tasdiq olish va transformatsiyani yakunlash muddatlarini belgilovchi tuzilmali jarayon
- **Shari'ah Compliance/Shari'atga muvofiqlik:** Shari'at nazorat kengashi (SSB) va muvofiqlik mexanizmlarini tashkil etish bo'yicha talablar

- Shuning uchun, har bir tashkilot o'z mamlakatida amalda bo'lgan tegishli tartibga soluvchi ko'rsatmalarni tekshirishi zarur

Islomiy bankchilikka o'tish uchun huquqiy va tartibga soluvchi imkoniyatlar

IB xizmatlarini taqdim etishga olib boruvchi turli yo'llar

Eslatma: Ushbu turli yo'nalishlarning barchasi qonuniylik, qonuniy asos va ijro etilish imkoniyatini ta'minlash uchun huquqiy doirani yoqishni talab qiladi.

Transformatsiya jarayonida Shariatga muvofiqlikni qo'llab- quvvatlash uchun qulay huquqiy va tartibga soluvchi tizim

- Islomiy moliya uchun huquqiy va tartibga soluvchi uyg'unlashtirish
 - Mavjud bank va moliyaviy tartibga solish tizimi dastlab an'anaviy moliya tizimi uchun ishlab chiqilgan bo'lib, shuning uchun unda Shariat tamoyillariga zid bo'lishi mumkin bo'lgan elementlar mavjud bo'lishi mumkin.
 - Harmonizatsiyalashgan va islomiy moliyaga qulay huquqiy doiraviy tuzilma quyidagilar uchun zarur:
 - Sharī'atga muvofiqlikni osonlashtirish
 - huquqiy aniqlik va haqiqiylikni ta'minlash
 - barcha ishtirokchilarni himoya qilish va moliyaviy barqarorlikni ta'minlash
 - Malayziya o'zining huquqiy va tartibga soluvchi doiraviy tuzilmasini islomiy moliyaviy tizimga o'tishni qo'llab-quvvatlash maqsadida bosqichma-bosqich va progressiv yondashuv orqali moslashtirdi.

Misol: Malayziya tajribasi

1983 – Malayziyada islomiy bankchilik BIMB tashkil etilishi bilan boshlandi – 1. kundan IB sifatida tashkil etilgan – 1983-yilgi IB to'g'risidagi qonun bilan qonuniy ravishda ruxsat berilgan (**keyinchalik 2013-yilgi IFSA bilan almashtirilgan**)

1993 – An'anaviy banklarga **1989 yildagi BAFI**ga kiritilgan o'zgartirish asosida "**islomiy darchalar**" orqali islomiy moliyaviy xizmatlar ko'rsatishga ruxsat berildi.

2005 yildan boshlab BNM barcha darchalar to'liq huquqli islomiy sho'ba korxonalariga aylantirishni (**1983 yildagi IBA, hozirgi 2013 yildagi IFSA bo'yicha litsenziyalangan**) majbur qildi.

✓ Keyinchalik – bir qator an'anaviy banklar to'liq islomiy banklarga aylantirildi, masalan, Bank Muamalat, Bank Rakyat, Agrobank.

Soliqlar to'g'risidagi qonun va uning ta'sirlari

Islomiy bank operatsiyalari asosan savdo va investitsiyalardan iborat bo'lishi ularga yuqori soliq solinishiga sabab bo'lishi mumkin, ayniqsa soliq qonunlari ularni bank va moliyaviy operatsiyalar sifatida qonuniy tan olmasa.

Bu islomiy moliyaviy institutlarning operatsion xarajatlarini oshiradi — masalan: qo'shilgan qiymat solig'i, ko'chmas mulkdan foyda solig'i, QQS va boshqalar — tengsiz raqobat muhitini yuzaga keltiradi — an'anaviy banklar bilan teng sharoitda raqobatlashib bo'lmaydi.

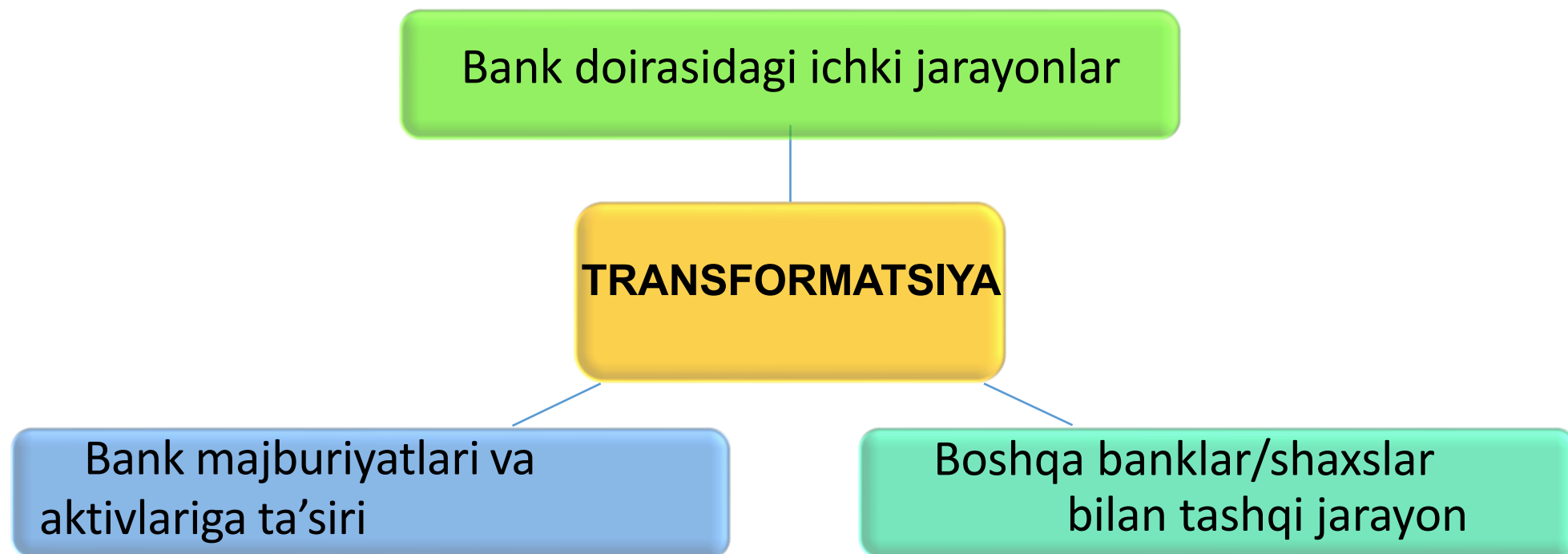
Transformatsiya jarayonida shariat tamoyillariga
rioya qilinishini ta'minlash

AAOIFI SS: 6

- Faqat to'liq va darhol konvertatsiyani qamrab oladi – an'anaviy banklardagi islomiy darchalar/bo'linmalar/shoubalarning faoliyatini qamrab olmaydi
- An'anaviy bankni Shari'at qoidalari va tamoyillariga muvofiq faoliyat yurituvchi islom bankiga aylantirish jarayonidagi protsedura, mexanizm va yondashuvlarni tushuntiradi.
- Ushbu konversiya jarayoni e'lon qilingan ma'lum belgilangan muddat ichida darhol keng qamrovli konversiyani amalga oshirish to'g'risidagi qaror qabul qilingach darhol boshlanadi, ya'ni:
 - (i) bank ichida; yoki
 - (ii) bankni konversiya qilishga qiziqqan tashqi tomonlar tomonidan
- Shuningdek, an'anaviy bank amaliyotlariga muqobil bo'lgan muhim islomiy bank faoliyatlari qisqacha tavsifi ham kiritilgan

AAOIFI SS 6: Asosiy qamrovi

(i) Konversiya uchun zarur bo'lgan muddat; (ii) depozitlarni jalb qilish va qabul qilish usullariga hamda ushbu depozitlarni investitsiya qilish usuliga konversiyaning ta'siri; (iii) konversiyadan oldin yuzaga kelgan oluvlar va majburiyatlarni qanday hisobga olish bo'yicha ko'rsatmalar; (iv) konversiyadan oldin bankda mavjud bo'lgan taqiq qilingan aktivlarni qanday muomala qilish va ularni realizatsiya qilishning maqbul usullari

Ichki jarayon (1)

Faoliyat litsenziyasi va bankning ta'sis hujjatlari (Memorandum hamda Ustav) Shari'ah kengashini tashkil etishni nazarda tutishi kerak.

Transformatsiya jarayoniga mos ravishda tashkiliy tuzilmani qayta tashkil etish

Memorandum hamda Ustavga tuzatishlar kiritish

- **Memorandum va Ustavga (M&A) kiritiladigan o'zgartirishlar ikki bosqichda amalga oshirilishi lozim:**
 - Birinchidan – transformatsiyani amalga oshirish va islomiy biznes tranzaktsiyalariga ruxsat berish, xususan bankda alohida islom bo'limi bo'lmaganda
 - Ikkinchidan – yakuniy bosqichda, bank kelajakda hech qanday an'anaviy faoliyat yuritmaydigan holatga o'tish

Ichki jarayon (2)

Shariat va islomiy moliya bo'yicha mutaxassislar /konsultantlar nazorati ostida transformatsiya jarayoni va protseduralarini rejalashtirish

Kreditlar / Shari'ah talablariga nomuvofiq boshqa aktivlar bo'yicha foizlarning muomalasi (xayriya qilish)

Xodimlarni islomiy moliya tamoyillari, amaliyoti hamda islom tijorat huquqi bo'yicha o'qitish

Islomiy bank faoliyatini qo'llab-quvvatlash uchun tegishli buxgalteriya standartlari va IT tizimini moslashtirish

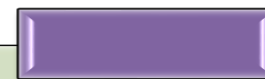
Ichki jarayon(3)

Boshqa banklar va manfaatdor tomonlar bilan tashqi operatsion jarayonlar

Markaziy bank va boshqa banklararo hisobvaraqlarda yangi Shari'ahga muvofiq hisobvaraqlarga joylashtirish

Boshqa banklar va tomonlar bilan amalga oshiriladigan barcha operatsiyalarni Shari'ah talablariga muvofiqlashtirish

Mazkur jarayon yangi qonunchilikni joriy etish yoki mavjud qonunlarga o'zgartirish kiritish, islomiy pul bozorini rivojlantirish hamda Shari'ah talablari bilan huquqiy normalarni harmonizatsiya qilish bo'yicha izchil choralarni amalga oshirishni taqozo etishi mumkin.

Huquqiy shartnomalarni qayta ko'rib chiqish

- **Huquqiy shartnomalar quyidagi maqsadlarda qayta ko'rib chiqilishi va tegishli o'zgartirishlar kiritilishi lozim:**
 - **Muvofiqlikni ta'minlash:** barcha shartnoma va kelishuvlarni Shari'ah tamoyillariga moslashtirish;
 - **Konversiya jarayonini qo'llab-quvvatlash:** islomiy bank faoliyatiga o'tish jarayonini samarali tashkil etishga xizmat qilish.

Bankning aktivlari va majburiyatlariga ta'siri (1)

Majburiyatlar – Bank barcha Shari'ahga nomuvofiq (SNC) depozit xizmatlarini bekor qilishi va o'zgartirishi lozim

Aktivlar – Har qanday SNC yoki foiz daromadlari xayriya yoki jamoat manfaatlariga yo'naltirilishi lozim.

- **Misol:** Depozit mahsuloti – Mijozlarga o'z hisobvaraqlarini vadi'ah, qard, commodity murabaha (CM) kabi Shariatga muvofiq shartnomalar asosida konversiya qilish yoki depozit mablag'larini qaytarib olish imkoniyati taqdim etiladi. Biroq, agar mijoz har ikkala variantni rad etib, amaldagi tartibni davom ettirishni talab qilsa, bank amaldagi shartnoma bo'yicha huquqiy majburiyatlarni bajarishda davom etishi mumkin.

Depozitlarni konversiya qilinishi

Shariatga muvofiq mahsulotlar: Mavjud depozitlarni Shariatga muvofiq hisobvaraqlarga o'tkazish jarayoni. Taxminiy rozilik (Deemed Approval) mexanizmi asosida depozitlarni konversiya qilish.

Tozalash (cleansing) jarayonlari: Shariatga nomuvofiq mablag'larni tozalash usullari.

Moliyalashtirish operatsiyalarini konversiya qilish

Moliyalashtirish tuzilmalari: An'anaviy kreditlarni Shariatga muvofiq moliyalashtirish mahsulotlariga o'tkazish jarayoni.

Mijozlar bilan kommunikatsiya: Mijozlarni moliyalashtirish shartlaridagi o'zgarishlar haqida xabardor qilish hamda yangi shartnoma tuzish uchun ularning roziligini olish.

Investitsiyalar / aktivlarga egaliklarni konversiya qilish

- **Quyidagi yoʻnalishlar boʻyicha siyosatlar ishlab chiqilishi lozim:**
 - **Aktivlarni boshqarish:** Investitsiyalarni Shariat tamoyillari va qoidalariga muvofiq ravishda transformatsiya qilish.
 - **Divestitsiya strategiyalari:** Shariatga nomuvofiq aktivlar va egaliklardan voz kechish strategiyalarini ishlab chiqish.

Taqsimlanmagan foydani (REs) Shariatga muvofiq tozalash

Tozalash (cleansing) jarayonlari quyidagilarni o'z ichiga olishi lozim:

- **Shariatga nomuvofiq daromadlarni aniqlash:** Shariat talablariga mos kelmaydigan taqsimlanmagan foydalarni aniqlash va ularni tozalash bo'yicha jarayonlarni ishlab chiqish.
- **Qayta investitsiya qilish strategiyalari:** Tozalangan mablag'larni Shariatga muvofiq faoliyat va investitsiya loyihalariga qayta yo'naltirish bo'yicha ko'rsatmalar ishlab chiqish.

Muhokama qilinishi lozim bo'lgan masalalar:

- Quyidagi ikki holatni ko'rib chiqish va aniqlashtirish zarur:
 - i. Agar an'anaviy bank egasi bankni islom bankiga transformatsiya qilishga qaror qilsa, avvalgi davrlardagi taqsimlanmagan foydalar muammo sifatida yuzaga keladi va ular Shariatga muvofiq tarzda tozalanishi lozim.
 - ii. Agar an'anaviy bank islom banki tomonidan sotib olinsa, taqsimlanmagan foydalar masalasi muammo sifatida qaralmasligi mumkin.

Bankning aktivlari va majburiyatlariga ta'siri (3)

ZAKAT

```
graph LR; ZAKAT --- A[Asl aksiyadorlar tomonidan amalga oshirilgan konversiya holatida — konversiyadan oldingi yillar uchun ham zakot to'lanishi lozim.]; ZAKAT --- B[Konversiya tashqi xaridor tomonidan amalga oshirilgan holatda — zakot majburiyati konversiya jarayoni yakunlangandan so'ng boshlanadi.];
```

Asl aksiyadorlar tomonidan amalga oshirilgan konversiya holatida — konversiyadan oldingi yillar uchun ham zakot to'lanishi lozim.

Konversiya tashqi xaridor tomonidan amalga oshirilgan holatda — zakot majburiyati konversiya jarayoni yakunlangandan so'ng boshlanadi.

Korporativ boshqaruv tuzilmasi

- **Boshqaruv tuzilmasi konversiya jarayonining barcha bosqichlarida (konversiyadan oldin va keyin) Shariat ko'rsatmalariga muvofiqlikni ta'minlash bo'yicha yo'riqnoma va nazorat mexanizmlarini o'z ichiga olishi lozim, jumladan:**
 - **Konversiyadan oldingi ko'rsatmalar:** O'tish jarayoniga tayyorgarlik ko'rish bosqichlari, shu jumladan xodimlarni tayyorlash va aktivlarni boshqarish masalalari.
 - **Konversiyadan keyingi muvofiqlik:** Shariat tamoyillari va qoidalariga doimiy rioya etilishini ta'minlash maqsadida monitoring va hisobot berish mexanizmlarini joriy etish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

- Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions (AAOIFI). *Shari'ah standard #6*. Bahrain: AAOIFI.
- Islamic Financial Services Board (IFSB). (2023). *Core principles for Islamic finance regulation*. Kuala Lumpur: IFSB.
- Bank Negara Malaysia. (2019). *Policy document on conversion of conventional financial institutions to Islamic financial institutions*. Kuala Lumpur: BNM.

THANK YOU

